

РЕДОВНО ОДМЕРАВАЊЕ КАЗНЕ ^a

Радосав Рисимовић, Драгана Коларић

Криминалистичко-полицијска академија, Београд, Србија
dragana.kolaric@kpa.edu.rs

Апстракт

Предмет рада је редовно одмеравање казне у нашем кривичном праву. У првом делу рада аутори ће размотрити појам и врсте одмеравања казне. Анализираће однос законског и судског одмеравања казне. У другом делу рада ће посебна пажња бити посвећена олакшавајућим и отежавајућим околностима које суд узима у обзир при одмеравању казне. То су степен кривице, побуде из којих је дело учињено, јачина угрожавања или повреде заштићеног добра, околности под којима је дело учињено, ранији живот учиниоца, његове личне прилике, његово држање после учињеног кривичног дела, а нарочито његов однос према жртви кривичног дела, као и друге околности које се односе на личност учиниоца. На крају, представићемо резултате истраживања о одмеравању казне у појединим кривичним стварима. Анализираћемо 50 правоснажних пресуда Вишег суда у Београду.

Кључне речи: одмеравање казне, кривица, олакшавајуће и отежавајуће околности

REGULAR SENTENCING

Abstract

The subject of this paper is regular sentencing in the Criminal Code of Serbia. In the first part of this paper, the authors will discuss the concept and types of sentencing. They will analyze the relation between the legal and court sentencing. In the second part of the paper, special attention will be paid to the aggravating and mitigating circumstances which the court takes into consideration while sentencing. These are the degree of guilt, the incentives for the offense that is committed, the degree of endangering or injuring the protected good, the circumstances under which the offense was committed, the past life of the perpetrator, his personal situation, his conduct after the commission of the

^a Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: *Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција* (бр. 179045), који реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду 2011–2014. (руководилац пројекта проф. Саша Мијалковић).

offense and, in particular, his relationship to the victim of the offense, as well as other circumstances related to the personality of the perpetrator. Eventually, the results of the research on sentencing will be presented in particular judgments. The authors of this paper analyzed 50 final court decisions of the Higher Court in Belgrade.

Key words: sentencing, guilt, aggravating and mitigating circumstances

ПОЈАМ И ВРСТЕ ОДМЕРАВАЊА КАЗНЕ

Под одмеравањем казне подразумева се утврђивање врсте и висине казне учиниоцу кривичног дела (Срзентић, Стајић & Лазаревић, 1995, стр. 307). У теорији се разматра да ли је адекватнији термин *судско* или *законско одмеравање казне*. У модерним законодавствима прихваћен је систем релативно одређених казни, према коме законодавац одређује врсту и распон казне за свако кривично дело (Божиловић–Петровић, 2003). Са друге стране, треба узети у обзир да су одредбе кривичног законодавства које се односе на одмеравање казне по својој природи такве да остављају довољно простора за судско одмеравање казне. Реч је о одредбама које усмеравају суд, али не диктирају резултат (Ваџић, 1995, р. 364–365). Суд има слободу да утврди врсту и висину казне учиниоцу кривичног дела придржавајући се законских одредби (Петровић, 2003). Због тога је у литератури истакнуто мишљење да „само судско одмеравање казне представља одмеравање казне у правом смислу те речи” (Стојановић, 2011, стр. 270).

Према схватању дела доктрине, за одмеравање казне је, осим принципа законитости, од великог значаја принцип индивидуализације казне. Полазиште овог принципа је да суд казну у сваком појединачном случају треба прилагодити учиниоцу кривичног дела, јер се само на тај начин може остварити сврха кажњавања. Сходно томе, лична својства учиниоца су сама по себи од значаја за одмеравање казне иако та лична својства нису повезана са извршеним кривичним делом (Јанковић, 2010, стр. 372). Принцип индивидуализације казне утемељен је на ставу да су специјална превенција и ресоцијализација циљеви кажњавања, због чега је при одмеравању казне неопходно узети у обзир личне особине учиниоца које нису у вези са извршеним делом (Ваџић, 1995, р. 372–373).

Супротно томе, поједини аутори сматрају да нису јасне границе између одмеравања и индивидуализације казне. Полази се од тога да би одмеравање казне које узима у обзир личне особине учиниоца које нису повезане са кривичним делом имало за последицу потпуно „одрешене руке” судије у појединачним случајевима, што би омогућило злоупотребе, односно арбитражност (Schünemann, 2001, р. 345; према: Стојановић, 2011, стр. 271).

Сматрамо да се ово мишљење може прихватити јер заступници индивидуализације казне не нуде јасне критеријуме разликовања одмеравања и индивидуализације казне. На пример, околности које утичу на одмеравање казне узимају се у обзир и при индивидуализацији казне (кривично дело, учинилац и кривица, границе прописане казне, сврха кажњавања, отежавајуће и олакшавајуће околности) (Јанковић, 2010, стр. 374). Према Јанковићу, „суд при одмеравању казне, односно при индивидуализацији казне, узима у обзир различите околности које прате извршење неког кривичног дела” (Јанковић, 2011, стр. 43).

ОЛАКШАВАЈУЋЕ И ОТЕЖАВАЈУЋЕ ОКОЛНОСТИ

Потребно је нагласити да се околност која представља обележје бића кривичног дела не може узимати у обзир као отежавајућа или олакшавајућа околност (забрана двоструког урачунавања). Ово становиште је прихваћено и у немачком кривичном законодавству (члан 46, став 3 КЗН) (Schönke & Schröder, 2001, p. 720).

Степен кривице учиниоца зависи од мотива (оно што је учиниоца покренуло да учини дело може се етички вредновати), намера и циљева (циљеви по правилу одговарају мотивима, али постоје изузеци: неко за другог прибавља противправну имовинску корист из сажаљења или захвалности) које је учинилац желео да постигне у конкретном случају (Ваџић, 1995, p. 369). Спорно је да ли се ове околности могу вредновати у вези са степеном кривице јер мотив, намера и циљ учиниоца нису елементи кривице, због чега се може поставити питање како они могу утицати да кривица учиниоца буде мања или већа. Сматрамо да је логичније да се ове околности узму у обзир при оцени побуда из којих је дело учињено, јер је побуда према члану 54 КЗС релевантна околност при одмеравању казне.

Јасно је да је мања кривица учиниоца који оствари дело у стању отклоњиве правне заблуде. На пример, код отклоњиве правне заблуде могуће је степеновати дужност и могућност учиниоца да зна да је дело забрањено. Међутим, то не значи да се отклоњива правна заблуда увек мора узети у обзир као олакшавајућа околност. Ако суд утврди да је реч о грубом занемаривању дужности и очигледној могућности учиниоца да зна да је дело забрањено, казна се не може ублажити, али се исто тако отклоњива правна заблуда не може узети у обзир као олакшавајућа околност (Стојановић, 2011, стр. 274). Становиште да нису све правне заблуде у истој мери отклоњиве, односно да степен дужности и степен могућности учиниоца да има свест о забрањености дела треба узети у обзир при оцени у којој мери суд учиниоцу треба да ублажи или одмери казну заступљено је у немачкој кривичноправној литератури (Schönke & Schröder 2001, p. 345).

Интересантно је да у енглеској судској пракси неотклоњива правна заблуда није основ који искључује кривицу, већ се квалификује као олакшавајућа околност при одмеравању казне (Card, 1988, р. 98).¹ Разлог је тај што у овој земљи судови још увек примењују превазиђено правно начело *ignorantia juris neminem excusat*, које је изложено критици модерне теорије кривичног права (Ashworth, 1999, р. 243–244). Ово се не може прихватити јер лице које у неотклоњивој правној заблуди учини кривично дело не може бити криво за то дело.

Под побудама се подразумевају „мотиви који су учиниоца навели на извршење кривичног дела” (Грузинов–Миловановић, 1988, стр. 134). Побуде због којих се дело врши могу бити позитивне (алтруизам, сажаљење, љубав, осећање дужности или части итд.) и негативне (мржња, завист, пакост, грамзивост, љубомора, похлепа итд.) (Јовашевић, 2010, стр. 138). Позитивне побуде ће суд при одмеравању казне узети у обзир као олакшавајуће околности, док негативне побуде имају значај отежавајућих околности.

Нема сумње да је од значаја за одмеравање казне околност да ли је учинилац неко кривично дело против имовине извршио да би себи или члановима своје породице обезбедио основна средства за живот (олакшавајућа околност) или врши дела због похлепе (отежавајућа околност). У теорији кривичног права и судској пракси разматрано је да ли тежак социјално-економски положај учиниоца може представљати нешто више од олакшавајуће околности при одмеравању казне. У Шпанији су се оптужени дилери дроге пред судом позивали на одредбу о крајњој нужди јер су наводно били принуђени да продају наркотику како би обезбедили средства за живот себи и члановима своје породице. Судови нису прихватили овај аргумент одбране јер је јасно да постоје и други начини да се обезбеди егзистенција (Olivares & Prats, 2006, р. 505).

Слично томе, из пресуде у случају Вилијамс из 1971. године произлази да лица која имају егзистенцијалне проблеме (гладни, бескућници) немају право да се противправно уселе у туђе станове, односно немају право да учине неко имовинско кривично дело, позивајући се на крајњу нужду (Hegging, 2004, р. 619). Према једном мишљењу, изузетак је ситуација у којој учинилац крађом хране спречава смрт од глади (Jefferson, 2007, р. 274). Поједини аутори сматрају да се намера учиниоца да крађом хране одржи себе у животу може узети у обзир само као олакшавајућа околност, тј. искључују примену крајње нужде чак и у овим екстремним случајевима (Heaton, 1988, р. 182).

¹ У случају *Aggrowsmith* (1975) QB 678 оптужена је грађанима делила флајере са поруком да енглески војници не треба да иду у Северну Ирску. Осуђена је упркос чињеници да је од стране јавног тужиоца добила информацију да њено понашање не представља кривично дело.

Наше је мишљење да би због значаја живота као најважнијег правног добра у сваком друштву било нехумано и неправедно изрећи казну лицу које краде да би спречило смрт од глади или улази у туђи стан да би се спасило од хладноће која угрожава његов живот.

Јачина угрожавања или повреде заштићеног добра једна је од најзначајних околности које суд узима у обзир при одмеравању казне. На који начин ће ова околност утицати на врсту и висину казне зависи од начина извршења, средства извршења, али се пре свега мора утврдити у којој је мери кривично дело угрозило или повредило заштићено правно добро (Стојановић, 2011, стр. 274). Поједини аутори сматрају да јачина угрожавања или повреде заштићеног добра зависи искључиво од последице кривичног дела: „тежина последице одређује тежину кривичног дела” (Јовашевић, 2010, стр. 138). Међутим, треба имати у виду да постоје кривична дела која немају последицу.

Постоји мишљење да је јачина повреде или угрожавања заштићеног добра изузетак од забране двоструког урачунавања (Лазаревић, 2011, стр. 259). Сматрамо да се ово мишљење не може прихватити јер се проузрокована повреда или угрожавање заштићеног добра могу степенovati, односно могу прелазити меру која је потребна за постојање кривичног дела.

При одмеравању казне, судови, између осталог, узимају у обзир околности под којима је дело учињено. Реч је о околностима објективног карактера које се односе на кривично дело, односно ситуацију у којој је учињено (Стојановић, 2011, стр. 275). На пример, време извршења (за време поплава), место извршења (јавно место), средство извршења (нарочито опасно оруђе) или начин извршења (свирепост) могу бити отежавајуће околности при одмеравању казне. Са друге стране, постоји мишљење да су од великог значаја све околности које се односе на личност и понашање учиниоца пре и за време извршења кривичног дела (Јанковић, 2010, стр. 381). Присталице овог схватања истичу да субјективне околности под којима је дело учињено „представљају све околности психичког живота учиниоца које су се изразиле у критичном периоду” (Атанацковић, 1975, стр. 101). Према Атанацковићу, у ове околности спадају раздраженост, страх, депресија, изненађење, разочарање итд. Међутим, овај аутор сматра да су од значаја за одмеравање казне и трајне карактеристике личности учиниоца, које су посебно дошле до изражаја у критичном периоду (лакомисленост, преосетљивост, бескрупулозност, безосећајност итд.).² Он разликује околности које одликују објективно стање у коме се личност налази (на пример, запослен, незапослен, породичан човек итд.) од околно-

² Аутор критичним периодом назива не само време извршења дела већ и време доношења одлуке да се изврши дело.

сти које одликују објективно стање саме личности учиниоца (на пример, страх). Треба прихватити мишљење према коме околности под којима је дело учињено могу бити објективне и субјективне, тј. могу се односити на дело или на учиниоца.

Ранији живот учиниоца у смислу одмеравања казне подразумева да суд може узети у обзир ранији однос учиниоца према социјално-етичким и правним нормама. То не значи да суд треба да у сваком конкретном случају истражује ранији живот окривљеног у целини. Ова околност се пре свега односи на његову ранију осуђиваност или неосуђиваност. Ако је учинилац повратник, ова околност може бити узета у обзир као отежавајућа (члан 55 КЗС).

Према једном схватању, судови узимају ранију неосуђиваност као олакшавајућу околност због тога што на тај начин желе да ублаже казнену политику законодавца, а не због тога што она сама по себи има велики значај за одмеравање казне (Ћирић, 1996, стр. 100).

Уколико је окривљени раније осуђиван, судови при одмеравању казне узимају у обзир период између раније осуде и извршења дела за које се води поступак, што је у складу са чланом 55 КЗС, који регулише поврат. Другим речима, уколико је у „релативно кратком периоду” окривљени извршио ново дело, то ће утицати на суд да изрекне строжу казну (Пресуда Врховног суда Србије К. 219/2007, од 13. фебруара 2007. године).

Личне прилике учиниоца судови по правилу узимају у обзир као олакшавајућу околност (запослен, млад, породичан, болестан, стар итд.) (Атанацковић, 1975, стр. 104–105). На пример, околност да је окривљени ожењен и да има децу судови узимају у обзир као олакшавајућу (Пресуда Окружног суда у Београду К. 2979/2009, од 1. септембра 2009. године), али се исто тако околност да је окривљени нежењен и да нема децу такође узима у обзир као олакшавајућа околност (Пресуда Апелационог суда у Београду К. 6398/2010, од 18. фебруара 2011. године). Међутим, уколико је учинилац тешког дела против безбедности јавног саобраћаја полицијски службеник који ради у саобраћајној полицији, реч је о отежавајућој околности (Пресуда Врховног суда Србије К. 700/2004, од 16. јуна 2005. године). Такође, уколико учинилац има породицу, то само по себи није довољно за постојање олакшавајуће околности. Ако се ова околност узима у обзир као олакшавајућа, треба у сваком конкретном случају утврдити колико деце има окривљени, узраст деце, да ли се окривљени стара о породици или занемарује своје дужности. На крају, чињеница да окривљени који је извршио кривично дело убиство има децу са жртвом није олакшавајућа околност (Пресуда Врховног суда Србије К. 118/2007, од 20. фебруара 2007. године).

Држање учиниоца после учињеног кривичног дела може бити олакшавајућа или отежавајућа околност. Разликују се околности које

се односе на ублажавање последица дела (помоћ жртви, извињење, накнада штете) и околности које се односе на држање окривљеног у кривичном поступку (Стојановић, 2011, стр. 275). На пример, стварно кајање може бити од значаја као олакшавајућа околност, док је изостанак кајања отежавајућа околност (Пресуда Врховног суда Србије К. 118/2007, од 20. фебруара 2007. године). Супротно томе, у појединим пресудама истиче се да изостанак кајања не може бити отежавајућа околност јер окривљени према одредбама *Законика о кривичном поступку* „није дужан да изнесе своју одбрану, већ је његово право да ништа не изјави у својој одбрани, тако да се ово његово право не може узети на штету окривљеног” (Пресуда Округног суда у Нишу К. 1651/2009, од 29. септембра 2009. године). Сматрамо да треба прихватити становиште према коме изостанак кајања не може бити од утицаја на одмеравање казне.

Коректно држање пред судом и поступање у складу са наредбама судије дужност је свих учесника у поступку, због чега не могу бити олакшавајућа околност (Пресуда Округног суда у Нишу К. 286/2005, од 22. априла 2005. године). Са друге стране, мењање исказа окривљеног у циљу избегавања кажњавања не може бити квалификовано као отежавајућа околност јер окривљени није дужан да говори истину у кривичном поступку (Пресуда Округног суда у Нишу К. 1659/2006, од 22. јануара 2007. године). Слично томе, „признање може бити олакшавајућа околност, али непризнавање дела не може бити отежавајућа околност” (Пресуда Округног суда у Нишу К. 1659/2006, од 22. јануара 2007. године). Признање може бити олакшавајућа околност само под условом да је окривљени на тај начин допринео разрешењу кривичне ствари. Уколико из изведених доказа несумњиво произлази да је окривљени извршио кривично дело, признање не може имати значај олакшавајуће околности (Пресуда Округног суда у Чачку К. 346/2002, од 29. јануара 2003. године). Ово се може прихватити јер признање нема никакав значај ако је учинилац затечен у извршењу дела. Такође, окривљени може признати дело због тога што је равнодушан у погледу извршеног дела и исхода поступка.

Ако се учинилац сам пријави надлежним органима, ту околност треба квалификовати као олакшавајућу. Изузетак су случајеви у којима је самопријављивање мотивисано жељом да се не открије прави учинилац или да теже дело истог учиниоца остане неоткривено или постоји неки други разлог који не оправдава изрицање казне у мањој мери. На пример, ако нема сумње да би учинилац био ухапшен и да се није сам пријавио.

Спорно је да ли је прикривање и уништавање трагова кривичног дела отежавајућа околност у смислу одмеравања казне. У једној пресуди заузет је став да покушај учиниоца да опере трагове

крви како би уништио доказе представља отежавајућу околност (Пресуда Врховног суда Србије К. 118/2007, од 20. фебруара 2007. године). Ово схватање се не може прихватити јер нико није дужан да ради у корист сопствене штете. Према томе, било која радња учиниоца која је усмерена на избегавање кажњавања не може се сматрати отежавајућом околношћу (на пример, бекство или скривање).

На крају, при одмеравању казне могу се узети у обзир друге околности које се односе на личност учиниоца, о чему ће у излагањима која следе бити више речено. Такође, чланом 54, став 2 КЗС законодавац обавезује суд да при одмеравању новчане казне посебно узме у обзир и имовно стање учиниоца.

ОДМЕРАВАЊЕ КАЗНЕ ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА У ВЕЗИ С ДРОГАМА

Ради бољег сагледавања одмеравања казне у судској пракси, анализирали смо 50 правоснажних пресуда Вишег суда у Београду које се односе на кривична дела у вези с дрогама: неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246 КЗС), неовлашћено држање опојних дрога (члан 246а КЗС) и омогућавање уживања опојних дрога (члан 247 КЗС). Анализиране пресуде постале су правоснажне у периоду од 2010. до 2012. године: 8 пресуда из 2010. године,³ 4 пресуде из 2011. године,⁴ 38 пресуда из 2012. године.⁵ Од укупно 50 посматраних пресуда, 12 је преиначено.⁶ Овај податак нам говори да казнену политику судова креирају пре свега првостепени судови иако у јавности постоји мишљење да одлучујућу улогу имају другостепени судови.

³ К. 150/10, К. 257/10, К. 301/10, К. 485/10, К. 529/10, К. 701/10, К. 1923/10, К. 3943/10.

⁴ К. 677/11, К. 882/11, К. 944/11, К. 1276/11.

⁵ К. 14/12, К. 18/12, К. 34/12, К. 112/12, К. 143/12, К. 181/12, К. 240/12, К. 263/12, К. 334/12, К. 398/12, К. 444/12, К. 456/12, К. 467/12, К. 551/12, К. 552/12, К. 570/12, К. 614/12, К. 637/12, К. 686/12, К. 709/12, К. 716/12, К. 721/12, К. 722/12, К. 741/12, К. 128/12, К. 749/12, К. 761/12, К. 764/12, К. 787/12, К. 832/12, К. 834/12, К. 863/12, К. 886/12, К. 970/12, К. 1009/12, К. 276/12, К. 121/12, К. 1078/12.

⁶ Преиначене су следеће пресуде: К. 150/10 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 1313/13); К. 301/10 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 184/13); К. 18/12 (преиначена пресудом Апелационг суда К. 425/13); К. 34/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 5933/12); К. 112/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 600/13); К. 467/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 463/13); К. 570/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 803/13); К. 614/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 427/13); К. 721/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 2311/13); К. 761/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 1038/13); К. 764/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 1235/13); К. 1009/12 (преиначена пресудом Апелационог суда К. 1511/13).

Табела 1. Олакшавајуће и отежавајуће околности
у узорку од 50 пресуда

Степен кривице	Олакшавајућа	6
	Отежавајућа	-
Побуде	Олакшавајућа	-
	Отежавајућа	-
Јачина повреде или угрожавања заштићеног добра	Олакшавајућа	1
	Отежавајућа	9
Околности под којима је дело учињено	Олакшавајућа	-
	Отежавајућа	-
Ранији живот учиниоца	Олакшавајућа	27
	Отежавајућа	35
Личне прилике учиниоца	Олакшавајућа	50
	Отежавајућа	-
Држање после учињеног дела	Олакшавајућа	39
	Отежавајућа	-
Друге околности које се односе на личност учиниоца	Олакшавајућа	7
	Отежавајућа	-

Степен кривице учиниоца. Из Табеле 1 произлази да је Виши суд у Београду у 50 пресуда које су анализирани (69 учинилаца) само у четири случаја навео степен кривице учиниоца као олакшавајућу околност (К. 551/2012, К. 444/2012, К. 334/2012, К. 882/11). Суд је у четири случаја узео у обзир да су оптужени дела учинили у стању смањене урачунљивости, што указује на то да је степен њихове кривице умањен. При томе, степен кривице ни у једном случају није узет у обзир као отежавајућа околност. Према томе, степен кривице се као околност од значаја за одмеравање казне у анализираним пресудама по правилу не узима у обзир. У појединим пресудама само се уопштено наводи да је при избору врсте и висине казне узет у обзир степен кривице, без образложења зашто је степен кривице релевантан и без напомене да ли је степен кривице отежавајућа или олакшавајућа околност (К. 529/2010, К. 677/2011, К. 522/2012, К. 456/2012, К. 334/2012, К. 301/2010, К. 716/2012, К. 741/2012, К. 886/2012, К. 882/2011, К.749/2012).

Побуде из којих је дело учињено. У анализираним пресудама се само у једном случају уопштено каже да је суд при одмеравању казне узео у обзир побуде учиниоца (К. 552/2012). Међутим, суд у образложењу ове пресуде не даје објашњење због којих побуда је учинилац остварио дело и да ли је у конкретном случају побуда отежавајућа или олакшавајућа околност. Према једној пресуди је оптужени за стављање у промет опојних дрога лице са релативно високим приходима (власник приватне фирме, а зарада на послу у Железници му је око 1000 евра), али му та околност није узета у обзир као отежавају-

ћа у смислу побуда за извршење кривичног дела, већ је суд констатовао да у овом случају нема отежавајућих околности (К. 181/2012).

Јачина повреде или угрожавања заштићеног добра. Као што из Табеле 1 произлази, судови веома ретко узимају у обзир тежину дела као околност од значаја за избор врсте и висине казне. На пример, у образложењу једне пресуде суд није узео у обзир као отежавајућу околност количину дроге коју је оптужени држао (1110 г марихуане) (К. 276/2012), односно ставио у промет (43.000 г марихуане) (К. 686/2012). Иако марихуана није дрога за коју се због штетности по здравље може рећи да је посебно опасна врста дроге, логично је да суд количину дроге у овим случајевима узме у обзир при одмеравању казне као отежавајућу околност. У појединим пресудама суд уопштено напомиње да је при одмеравању казне узео у обзир количину дроге (К. 677/2012) или тежину дела (К. 529/2010, К. 456/2012, К. 334/2012, К. 863/2012, К. 301/2012), али не наводи да ли је тежина дела или количина дроге отежавајућа или олакшавајућа околност. Супротно томе, пример који треба следити су пресуде у којима суд изричито наводи да је велика количина опојне дроге (581 г) отежавајућа околност (К. 761/2012); слично томе, К. 1078/2012 (496 г дроге). Такође, анализом пресуда дошли смо до закључка да судови стављање у промет различитих врста дроге не узимају у обзир као отежавајућу околност. У једном случају је окривљени ставио у промет марихуану, хероин и парацетамол, али му та околност није узета у обзир као отежавајућа (К. 721/2012). Мала количина дроге је само у једном случају узета у обзир као олакшавајућа околност (11,62 г хероина) (К. 150/2010).

Околности под којима је дело учињено. Овај критеријум за одмеравање казне из члана 54 КЗС у анализираним пресудама није узет у обзир ни у једној кривичној ствари. У једном случају је учинилац ухапшен приликом продаје дроге на јавном месту, при чему је у његовим џеповима пронађена дрога намењена продаји (83 г), али ову околност суд није узео у обзир као отежавајућу (К. 240/2012). У другом случају, учинилац је злоупотребио зависност од дроге лица које му је дало стан у закуп тако што му је уместо новцем закупнину плаћао дрогом (К. 677/2011). Међутим, суд није ову околност узео у обзир као отежавајућу при одмеравању казне.

Ранији живот учиниоца. Ову околност при одмеравању казне судови узимају у обзир у скоро свакој пресуди. Олакшавајућа околност је да је окривљени неосуђиван, док је отежавајућа околност ранија осуђиваност. Уколико је оптужени осуђиван за истоврсно дело, та околност узима се у обзир као посебно отежавајућа околност (К. 551/2012). Међутим, уколико је оптужени раније осуђиван због истоврсног дела, у пресудама се по правилу не наводи за које дело је осуђен (К. 701/2010). Пример који треба следити је пресуда у којој је суд као отежавајућу околност „узео у обзир да окривљени никада није осуђен за продају дроге, већ само за њено држање” (К. 257/2010, К. 677/2011).

Личне прилике учиниоца. У анализираним пресудама се личне прилике учиниоца узимају у обзир искључиво као олакшавајуће околности. Судови сматрају да је олакшавајућа околност младост учиниоца, чак и у случајевима где оптужени има 33 године (К. 551/2012) или 38 година (К. 722/2012). У том погледу, постоји неуједначена судска пракса. Осим тога, судови као олакшавајућу околност узимају у обзир чињеницу да је окривљени родитељ (К. 276/2012), чињеницу да је окривљени студент (К. 34/2012), да брине о млађој сестри која се школује (К. 721/2012), да је запослен (К. 834/2012), да има болесног члана породице (К. 570/2012), да се излечио од зависности (К. 716/2012). У појединим пресудама уопштено се каже да је суд узео у обзир личне прилике учиниоца као олакшавајућу околност, при чему суд не даје образложење шта се тачно сматра олакшавајућом околношћу (К. 121/2012, К. 257/2010, К. 128/2012). Такође, у појединим пресудама не узима се у обзир као олакшавајућа околност болест оптуженог (епилепсија) иако је вештак психијатар у свом извештају изричито нагласио да оптужени болује од ове болести (К. 764/2012).

Држање учиниоца после учињеног дела. У анализираним пресудама се држање учиниоца после учињеног дела узима у обзир искључиво као олакшавајућа околност. Често се кајање наводи као олакшавајућа околност иако судови ни у једној пресуди нису дали образложење зашто сматрају да је кајање учиниоца искрено (К. 121/2012, К. 112/2012, К. 764/2012, К. 722/2012, К. 701/2010, К. 570/2012, К. 1923/2010, К. 716/2012). Такође, коректно понашање у судском поступку узима се у обзир као олакшавајућа околност, али се не даје образложење (К. 834/2012, К. 112/2012). Признање учиниоца је према анализираним пресудама олакшавајућа околност (К. 677/2011). Међутим, спорно је зашто судови тзв. делимично признање квалификују као олакшавајућу околност. На пример, у једном случају оптужени је признао само држање дроге желећи да на тај начин избегне одговорност за стављање дроге у промет. Суд је делимично признање у овом случају узео у обзир као олакшавајућу околност иако је окривљени осуђен за стављање у промет опојних дрога (К. 764/2012).

Друге околности које се односе на личност учиниоца. Поред у овом раду наведених отежавајућих и олакшавајућих околности, суд у седам случајева као олакшавајућу околност узима у обзир чињеницу да је од извршења кривичног дела прошао дуг период (8 година) (К. 257/2010). У овим случајевима суд полази од тога да је окривљени одустао од извршења кривичних дела, али не наводи које околности поред протока времена указују да је оптужени заиста одустао од извршења кривичних дела. Пример који треба следити је образложење пресуде у коме суд наводи да је од извршења дела прошло 4 године, да се окривљени у међувремену оженио, добио дете и запослио (К. 701/2012).

Сматрамо да је могуће утврдити одређене шаблоне при одмеравању казни које судови изричу учиниоцима кривичних дела у вези с дрогама. Пре свега, судови учиниоцима изричу казне у висини законског посебног минимума за учињено кривично дело или незнатно изнад тог минимума уколико постоје отежавајуће околности. Веома је сложено питање зашто судови изричу казне близу доње границе прописане казне. Велики број фактора утиче на доношење таквих одлука о висини казне, али ћемо на овом месту истаћи један који се односи на дела у вези с дрогама. Једноставно речено, законодавац је за дела у вези с дрогама доњу границу казне поставио на веома висок ниво, због чега судови покушавају да коригују претеривање законодавца. На пример, за кривично дело из члана 246, став 1 КЗ доња граница казне је 3 године, што значи да ће се за производњу или стављање у промет неколико грама марихуане учинилац казнити са најмање 3 године затвора.

Изречене казне понекад нису у складу са принципом једнакости учинилаца пред законом. Учиниоцима истог дела у истим или сличним околностима судови не изричу исте казне. О томе сведочи поређење два скоро идентична случаја. У једном случају је учинилац (стар 34 године) кривичног дела из члана 246, став 1 КЗС осуђен због стављања у промет 14 г хероина на 3 године затвора (К. 263/2012). Као олакшавајућу околност суд је узео у обзир чињеницу да је учинилац породичан човек који има троје деце, док је као отежавајућу околност узео у обзир да је учинилац већ осуђиван (али не за дела у вези с дрогама). У другом случају, учинилац кривичног дела из члана 246, став 1 КЗС осуђен је због стављања у промет 8,80 грама хероина на 3 године и 6 месеци затвора (К. 143/2012). Као олакшавајућу околност суд је узео у обзир чињеницу да је учинилац породичан човек који има једно дете и да је реч о младом лицу (25 година), док је као отежавајућу околност узео у обзир да је већ осуђиван (али не за кривична дела у вези с дрогама). Према томе, поређењем олакшавајућих и отежавајућих околности у овим скоро истим случајевима долазимо до закључка да учиниоцима треба изрећи исте казне или евентуално казну затвора у краћем трајању учиниоцу који је ставио у промет мању количину дроге и коме је суд узео у обзир младост као олакшавајућу околност. Супротно томе, суд је овог учиниоца казнио строжом казном, што није у складу са принципом једнакости пред законом.

На крају, може се закључити да судови не пружају довољно образложења у вези с избором врсте и висине казне. На пример, у једној пресуди је у само једној реченици образложено одмеравање казне учиниоцу: „Одлучујући о врсти и висини кривичне санкције, суд је узео у обзир све околности из члана 54 КЗС које утичу да казна буде већа или мања, па налазећи да олакшавајућих околности на страни оптуженог нема, док је од отежавајућих околности узета у

обзир његова ранија осуђиваност, и то због истоврсног кривичног дела” (К. 1276/2011). У овом случају, суд није узео у обзир као отежавајућу околност чињеницу да је окривљени општи вишеструки повратник (раније је учинио десет кривичних дела која немају везе с дрогама).⁷ Такође, суд није узео у обзир као отежавајућу околност чињеницу да је предмет извршења кривичног дела хероин, тј. дрога која је веома штетна за здравље људи, иако КЗ прописује да се при одмеравању казне мора узети у обзир јачина повреде или угрожавања заштићеног добра. На крају, суд није узео у обзир као отежавајућу околност чињеницу да је оптужени дело извршио на јавном месту, односно да је лишен слободе и да су му пакетићи с дрогом одузети на јавном месту (у ресторану) иако закон прописује да суд при одмеравању казне мора узети у обзир околности под којима је дело учињено. На другој страни, суд није узео у обзир као олакшавајућу околност чињеницу да је оптужени зависник од дроге, што произлази из извештаја вештака психијатра иако КЗ прописује да суд при одмеравању казне мора узети у обзир личне прилике учиниоца. Такође, вештак психијатар је у свом извештају навео да је окривљени при извршењу дела као зависник био у стању смањене урачунљивости, али ни ту чињеницу суд у овом случају не узима у обзир као олакшавајућу околност.

ЛИТЕРАТУРА

- Ashworth, A. (1999). *Principles of Criminal Law*, Oxford: Oxford University Press.
- Атанацковић, Д. (1975). Критеријуми одмеравања казне [The Criteria for Sentencing]. Београд: Просвета.
- Ваџић, Ф. (1995). *Krivično pravo – opći dio* [The Criminal Law – The General Part]. Zagreb: Informator.
- Божиловић-Петровић, Г. (2003). Одмеравање казне [The Sentencing]. У: Радовановић, Д. (Ур.): Стратегија државног реаговања против криминала [Strategy of national response against crime] (271–284). Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Card, R. (1988). *Introduction to Criminal Law*, London: Butterworths.
- Грузинов-Миловановић, Н. (1988). Утицај побуда из којих је дело учињено и околности под којима је извршено на одмеравање казне за кривична дела из области привреде [The influence of motive in committing offense and the circumstances under which it was committed on sentencing for the economy related offenses]. Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 4, 133–148.
- Јанковић, Д. (2010). Одмеравање казне и индивидуализација казне у кривичном законодавству и судској пракси Републике Србије [Sentencing and penalty

⁷ Супротно томе, у пресуди К. 456/12 општи поврат се узима у обзир као отежавајућа околност, што указује на неједнако поступање судова у истим или сличним случајевима.

- individualization in criminal legislation and jurisprudence of the Republic of Serbia]. *Анали Правног факултета*, 2, 371–388.
- Јанковић, С. (2011). Пораст броја кривичних дела и одмеравање казне [The increase in the number of criminal offenses and sentencing]. *Правни информатор*, 9, 43–48.
- Jefferson, M. (2007). *Criminal Law*, London: Pearson Education.
- Јовашевић, Д. (2010). Одмеравање казне [The Sentencing]. *Ревија за криминологију и кривично право*, 2, 129–146.
- Лазаревић, Љ. (2011). Коментар Кривичног законика [The Comments of Criminal Code]. Београд: Правни факултет Универзитета Унион.
- Olivares, G.Q. & Prats, F.M. (2006). *Parte General del Derecho Penal*, Barcelona: Editorial Aranzadi.
- Schönke, A. & Schröder, H. (2001). *Strafgesetzbuch – kommentar*, München: Verlag C.H. Beck.
- Срзентић, Н., Стајић, А. и Лазаревић, Љ. (1995). Кривично право Југославије – општи део, [The Criminal Law of Yugoslavia- The General Part]. Београд: Савремена администрација.
- Стојановић, З. (2011). Кривично право – општи део [Criminal Law – The General Part]. Београд: Правна књига.
- Heaton, R. (1998). *Criminal Law – cases and materials*, London: Blackstone.
- Herring, J. (2004). *Criminal Law*, London: Oxford University Press.
- Тирић, Ј. (1996). Ранија неосуђиваност као олакшавајућа околност код одмеравања казне, [Previous non-conviction as a mitigating circumstance in sentencing]. *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, 1–2, 93–102.

REGULAR SENTENCING

Radosav Risimović, Dragana Kolarić

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade, Serbia

Summary

The authors of the paper discuss a number of issues related to regular sentencing, trying to contribute to their solution. The point was taken that the concept of individualization of a sentence is redundant, since there are no clear criteria for distinguishing between the sentencing and individualization of sentence. The authors also point out that the realization of the offense with the intent may not be an aggravating circumstance, because the intent is, by itself, a specific element of offense and regarding the circumstances relevant for sentencing, the prohibition of double assessment has been applied. In addition, the avoidable mistake of law in some cases may be considered a mitigating circumstance. For example, if the court determines that the offender has roughly neglected a duty to know that the act was prohibited and that the offender, obviously, could have known that with the avoidable mistake of law, the sentence could not be mitigated, but also that the avoidable mistake of law could not be considered a circumstance in favour of and against the offender while sentencing. Finally, the authors analyzed 50 final court decisions of the Higher Court in Belgrade. The authors explain that the courts in the considered judgments do not provide an adequate explanation for selecting the type and length of the imposed sentence.